

Sihtipoika muistelee

Koussun varressa, Harria hakemassa ja muutenkin

Olli Päiviö
Konepörssi-lehti

Ihme ja kumma, joskus on ollut aikaa istahtaakin. Allekirjoittanut itse muoviputkinipun päällä jossain Pohjois-Suomessa. 80-luvun alun salaojamiesten muotivirtaukset on myös nähtävänä asusteissa.

Vuonna 1981 eli neljännesvuosisata sitten olin 21 vuotias. Konepörssi-lehti syntyi samoihin aikoihin, kun allekirjoittanut suunnitteli elämänsä eteenpäin. Ainakin kolmen tunnin ajanjaksoissa. Armeijan käyneenä ja neljä vuotta vanhana ylioppilaana ei tulevaisuuden kuvat kuitenkaan ihan olleet selvillä – loppuelämän suhteen eikä itseasiassa oikein minkään muunkaan suhteen. Kesä 1981 (talvesta en muista mittään) sujui hatarien muistikuvien mukaan, kuten niin monet kesät aiemminkin, salojitustyömailla isäni omistamassa yrityksessä. Ja osaltaan myös suomalaisen laatumaarakennuskoneen eli Vammakersantin ohjaamossa ja ruiseivällä esiohjaatuissa kaivuvivuuissa. Ei siis hiekkarannalla, eikä lavatansseissa, eikä brunssilla Porin Kirjurinluodossa.

Ryhmä räjä kulkui savisissa saappaissaan pitkin poikin Pohjanmaata ja Lappia mielessään ainoastaan yksi ja ainoa asia – piilottaa putkea maan alle mahdollisimman kiivaaseen tahtiin. Terveiset menevät tässä Harrielle (aina ekeyksissä), Rainolle (puristi Transitin takapenkiltä kuljettajaa (minua) niskalengkiin parin kossupaukun jälkeen), Timpalle (otti tilin förskottina ja harrasti sökön peluuta vähemmistöihin kuuluvien kanssa lappilaisen tanssipaikan parkkipaikalla), Kallelle (koulutti pikajuoksijoita rovaniemeläisellä nakkioskilla) ym. loistavalle hepulle, jonka kanssa sain kunnian kaivaa ojia pitkin poikin Suomäidin pintaa. Nyt neljännesvuosisata myöhemmin nuo ajat ovat aika kultaisina mielessä. Ryhmäni keski-ikä ei tainnut olla kuin nippanappa 20 vuotta, joten multa ojitusporukoiltamme saimme lempinimen "lastentarharyhmä". Nimityksestä emme tosin olleet kovinkaan mielisämme.

Lapissa tutuiksi tulivat työmielessä mm. Kittilä, Kolari, Muonio, Kemnmaa, Torniojokilaakso, Tervola, Rovaniemen maalaiskunta ja siinä sivussa tietenkin useampana kesänä sadat isännät (lue isäntien tyttäret) ja maatalomiljoöt. Tosin tutuiksi tulivat lyhyissä, ohikiitävissä vapaa-ajan

hetkissä myös monet legendaariset soittoruokalot, joista tietenkin minä hain ainoastaan Harria (aina ekeyksissä) ja kumppaneita valomerkin aikaan pois, aamuksi työmaalle. Mukavia muistoja liittyy vaikkapa Rovaniemen Pohjanhoviin, jonka 80-luvulla tarjoilema poronkärstys oli herkullisuudessaan vertaansa vailla.

Lapissa, missä kaikki kukkii nopeasti, kesä oli lyhyt ja valoisa. Tosin aina ei päivälämpötila noussut heinäkuussakaan yli 10 asteen. Lämpötilasta riippumatta hyttysiä ja myöhemmin syksyllä mäkäräisiä riitti. Vammakavurin nykykriteerein askeettisista ohjaamotiloista niitä sai lapioida ulos ja suurimpia piti humauttaa "koussulla" päähän. Jaa, että mikä koussu (huomatkaa u-kirjain)? No koussulla otettiin muhut pois ojasta. Ai, että mitkä muhut? No. Salojitustermistöä taitamattomille selitetään hieman. Muhut on pintamaata, jota tippui ojan pohjaan kurppalaisella kaivettaessa ja tiiliputkien laisku ei onnistunut ennen kuin koussulla vedettiin pohja puhtaaksi. Koussumiehen homma oli tylsää, raskasta ja ikävyyttävää. Muuten ihan OK. Minulla oli tapana piiloutua esimerkiksi liitosmonttuun (salaojasaalangia tämäkin) tai avo-ojan pohjalle kun koussua kaivettiin esiin. Kuolleeksi tekeytyminen tai trasselitukko (vessapaperia ei tuolloin ilmeisesti myyty Oulu-Kuusamo akselin pohjoispuolella) kädessä pusikkoon käveleminen olivat myös oivia konsteja päästä koussuttamisesta.

No. Muutama sata kilometriä koussun varressa roikkuneena tiedän, että antoisimpiakin työtehtäviä ihmisen eteen saattaa tulla.

Muoviputken esiinmarssi to-

sin vähensi koussuttamisen minimiin. Uponorille tästä minun ja selkäni puolesta kiitos. Ai niin mikä kurppalainen? On yhtä kuin kunniakkaan loimaalaisen Kurpan konepajan valmistama salaojituskone. Sen sai tehtaalta 80-luvulla kahtena versiona. Ukko-Mara, joka kaivoi sitä leveämpää ojaa kaivupyöränsä ja siihen kiinnitettyine teriensä avulla, ja joka kuivassa kesantomaassa sai koussumiehen repimään hiukset päästään. Ukko-Maralle tyypillistä oli myös kiinnijääminen pehmeissä oloissa eli usein sitä jouduttiin hinaamaan kaivurilla. Sateisina kesinä ei hinausvajeria kannattanut nokalta irroittaa.

No. Hinausvajeria koko kesän kiinnittäneenä tiedän, että antoisimpiakin työtehtäviä ihmisen eteen saattaa tulla.

Ja sitten se pienempi kurppalainen, kevyempi Ketju-Mara. Kun Ketju-Maran vyötti teloilla, niin kiinnijäännin vaaraa ei enää ollut. Ketju-Maran ikävänä piirteenä oli se, että pienet kivet jumiutuivat terän ja "puukon" väliin. Puukko ei ole tässä tapauksessa lappalaisten kanssa lähitaisteluun jouduttaessa esiinkäivettävä väline, vaan Ketju-Marassa se puhdisti ketjussa pyörivät, kuppimaiset terät savesta.

No. Ketju-Maran nivelakselia jumi tilanteessa koko kesän taaksepäin veivanneena tiedän, että antoisimpiakin työtehtäviä ihmisen eteen saattaa tulla.

Vuonna 1981 toimin siis ojitusporukan vastaavana vetäjänä eli Lapin läänin salaojitusaluepäällikkönä (Lapland areamanager). Käyntikorttia ei tosin ollut ja savisten varmarihousujen taskussa ei vielä näkynyt kännykkää. Eikä autonakaan ollut johtajaMerou, vaan loppuunajettu Ford Transit. Kännykkäpuutteen takia Harri (aina ekeyksissä) löytäminen työmaalta toiselle siirryttäessä oli välillä

Kurpan konepajan Ketju-Mara eli kurppalainen. Hyvänä päivänä ojaa kaivettiin yli 2000 metriä, huonona päivänä ei kaivettu.

vaikcata. Tähän loppuun tällä kertaa vielä, nyt jo vuosien hauskaaksi muuttanut Harrisattumus (ei ole ainoa).

Jälleen kerran, olisiko ollut jossain Tervolan tienoilla, Harri oli siirtoajossa hävinnyt kaivureineen mystisesti muusta letkasta. Harrin tutkimattomien reittien tulkina aiemminkin toimineen päättelykykyäni ansiosta ja kiukkuni noustessa päätelin, mistä rietyksestä herra olisi mahdollisesti voinut livahtaa muulta joukolta. Joukolta, johon kuului kaivurin lisäksi salaojakone ja kaksi soratraktoria vaunuineen. Ajoin Posiolle vievää pikatietä varmasti useamman poronkuseman kiukusta puhisten. Jos olisin tiennyt Konepörssin perustetun, olisin laittanut kaikki koneet siltä istumalta myyntiin. Löysin Harrin ja kaivurinkin onneksi paikallisen huoltamon pihalta. Siinä mies oli alkanut empimään ajettuaan toista tai kolmatta tuntia yksin muusta porukasta ekeyneenä. Pyhää kiukkua täynnä siihin jotain salaojiamiehenkin ja etenkin Lapland areamanagerin suuhun sopimantonta. Harri katsoi minua silmiin, kertoi jossain kohtaa jopa ajatelleensa olevansa ekeyksissä. Sitten maantien varressa oli viittilöinyt isäntämies ja Harri luuli tullessa perille. Oli avannut ohjaamon oven ja isäntä loih lousumaan.

"Kah sika minultha olisi khuollut, ehditkö kaivamaan monthua?" Muistissani ei ole, kaivoiko mies montun, pääsikö sika Vammaksella huoliteltuun hautakuoppaan viimeiseen lepoonsa vai jatkoiko Harri tilaisuuteen tarttumatta eteenpäin omaa Via Dolorosaansa. Kiukkuni laantui.

No. Oli miten oli. Harria ja Vammakavuria pitkin Suomen maanteitä useana kesänä jahdanneena tiedän, että antoisimpiakin työtehtäviä ihmisen eteen saattaa tulla. □

Harri (aina ekeyksissä) on löytänyt työmaalle ja liitosmonttu on syntynyt kokoojaojan varteen. Pelto ei ole kovin pehmeä, kun vastapainoja kaivurin nokalla ei ole pudotettu pois. Eikä teloja asennettu.

Sihtipoika, ajokeppi ja vatupassi kuulu(i)vat yhteen

■ Edellisessä lehdessä muisteltiin Konepörssin perustamisvuotta 1981. Tuona kyseisenä vuonna allekirjoittanut kiersi Suomen Lappia salaojitusryhmän kanssa. Salaojauraputki ei kuitenkaan alkanut tuolloin, vaan jo paljon aiemmin eli 70-luvun alussa. Tarkemmin vuonna 1974, jolloin 14 vuotiaana pojankossina aloin viettää kesälomiani varsin kummallisesti Pellolla.

Kun nuori henkilö (useimmiten eli aina miespuolinen) tuli töihin salaojityömaalle, oli aloitus tehtävä aina urasalaojaputken alapäästä. Jos ei osannut ajaa traktoria – kaivurista tai salaojakoneesta puhumattakaan – oli lähtölaukaus uralle ponnistettava sihtikepin varresta. Ja taas joku kummasteleva lukija kysyy, mikä ihmeen sihtikeppi?

Selitetään. Sihtikeppi oli eräänlainen tähtäysmerkki, josta salaojakoneen kuljettaja tai kaivurilla kaivetun ojan pohjaa tasoittava salaojajenkilö tähtäsi ojanpohjan kaatoa eli korkeutta. Sihtikeppien asentamisella oli euuri merkitys, sillä väärään suuntaan kaatava salaoja kun on yhtä käytökelpoinen kuin sisäänpäin kallistuva harjakatto. Ja sihtikepit väärin asentanut sihtipoika taas saattoi olla entinen sihtipoika. Ja koska sihtipoika on alin salaojatyömaan virkanimitys, saattoivat virheet koitua kohtalokkaaksi ja alanvaihto vaikkapa leipurioppiin olla lähellä. Kyseessä on täysin maskuliininen ammatti, sillä ainakaan minä en ole kuuna päivänä kuullut puhetta sihtipojan vaestakkaisesta sukupuolesta eli sihtityöstä. Sellaisia oli ainoastaan sihtipoikien unissa.

Sihtipoika siis kuului salaojitusporukassa alimpaan kastiin eli kaikkien käskyttävissä oleviin otuksiin. Porukan työnjohtaja käski sihtipoikaa tuon tuosta noutamaan mitä eriskummallisempia tavaroita työmaauton tavaratilasta. Uutta sihtipoikaa oli kivaa kurmuuttaa käskemällä hakemaan esimerkiksi putkivasaran, edellisessä jutussa mainitun koussun, höylän tai vaikkapa omasta päästä keksityn mielikuvitusnimikkeen. Hauskaa oli katsoa, mitä tyhmyyden ruumiillistumaksi luotu sihtipoika

Olli Päiviö
Konepörssi-lehti

Allekirjoittanut antaa mallisuoritusta sihtikepin asennuksessa. Asiaan vihkiintynyt tosin huomaa, että kyseessä on ainoastaan poseeraus. Etummainen sihti asennetaan vatupassilla, eikä kuvan sihtaamista tarvita. Ainoastaan kauempana näkyvä apusihti vaatisi kuvassa näkyvän aistikkaan etunojan linjaa etsittäessä. Jälleen voidaan kuvan avulla tutkia salaojamiesten 80-luvun haalari- ja päähinemuotia. Kyseessä on Kurpan Konepajan legendaarinen Mara-lippis.

pyytäjän käteen kantoi. Salaojakoneenkuljettaja taas käski aika usein sihtipoikaa esimerkiksi noutamaan juomaa, täyttämään rasvaprässin tai raaputtamaan kutiavaa selkäänsä. 2,5 millimetriä vinoissa olevaa sihtikeppiä piti myös usein oikoa salaojakoneen kuljettajan niin toivoessa (oloin vinoksi 10 millimetriä toiseen suuntaan). Puhumattakaan salaojakoneen takaikkunan alituisesta pyykimisestä. Kaivurilla liitosmonttuja tehtailevan raskain työtehtävä oli lapioida kokooajan putki näkyviin ja siinä usein pyydettiin sihtipoikaa apuun. Ovela sihtipoika tosin kehitti nerokkaan järjestelmän havaita edessä olevat työtehtävät. Ei ollut tavatonta, että sihtien siirtäminen, juomatauko tai davidcopperfieldimäinen katoamistemppu ajoittui juuri hetkeen, kun lapiomiestä tai muuta apuvoimaa olisi tarvittu. Pohjanmaalla ladot tarjosivat oivaa näkösuojaa sihtipojallekin. Käskyjä siis sateli, mutta sihtipoikaparalla ei ollut ketään jota käskyttää. Luonne siinä nuorella pojalla kaevoi.

Itse tottelin käskyjä aika vaihtelevasti. Tai riippui niitä antavasta henkilöstä. Jos kemiat eivät natsanneet, ei käskytykskään ottanut toimiakseen. Sihtipoikamaista huumoria toteutin esimerkiksi täyttämällä erään

antipatioitani keräävän salaojakoneen kuljettajan rasvaprässin huonohkot voiteluominaisuudet omaavalla hiekalla. Samaista kuljettajaa osasin äreyttää myös valitsemalla aamuvahain kotoa lähdeittäessä istumapaikan Ford Transitin pehmeältä etupenkiltä, jolloin kuninkaallinen koneenkuljettaja joutui tyytymään kovaan takapenkkiin. Joitakin käskytyksiä kyseisen henkilön kohdalla kuittasin myös yksinkertaisesti kansainvälisellä sormimerkillä, jossa käytetään vain yhtä kymmenestä sormesta, yhdeksän ollessa lepotilassa. Kertoopa tarina yhdestä toisesta sihtipojasta, joka sekoitti samaiselle kuskille kantamaansa juomaan lorauksen kerran juotua.

Ensimmäinen asia, mitä sihtipojalle piti opettaa, oli oikeanlainen ote sihtikeppiä pystytettäessä. Mikäli sihtiä pystytettäessä unohti tähtäysosan käsien yläpuolelle, menetti peukalokupastaan ison palan ihoa. Konstruktiona sihtikeppi on aika paljon ydinsukellusvenettä tai partakonetta yksinkertaisempi. Pääosat ovat putkirunko ja varsinainen lattaroudasta tehty suorakaiteen muotoinen sihtiossa. Tämä sihtiossa kulkee putkirungossa ylös ja alas ja on siipimutterin avulla kätevästi kiristettävissä mihin kohtaan putkirunkoa tahansa. Tähtäystä ja havainnointia helpottaa se, että eri puolet on maalattu kahdella eri värillä eli valkoisella ja punaisella. Sihtipojan työn vaativiin osiin kuului muistaa asettaa etusihti ja

apusihti siten, että valkoinen ja punainen olivat vastapäin. Korkeutta siis sihdattiin kahdesta peräkkäin olevasta sihdistä, jotta piti olla aivan suorassa. Taitava koneenkuljettaja pystyi kaivamaan ojanpohjan kymmenen millimetrin tarkkuudella oikeaan syvyyteen.

Sihtipojan pyhä kolminaisuus oli

Salaojakoneen kuljettaja Kalle ei koskaan kurmuuttanut sihtipoikia, vaan leppolisaan tyyliinsä viilteli peltoihin naveroita. Vaikka sihtikeppejä tiirattiinkin taakseen, saattoi joskus vilkaisu etumaastoonkin kertoa, että ollaan oikeassa linjassa tai että kahvi on tulossa. Sihtikepit kulkivat ketjumaran sivuun rakennetussa telineessä kätevästi mukana.

Myös kivikkoja ja karikkoja kaivurilla kaivettaessa sihtikepeille oli käyttöä. Harri tiiraa ajokepillä ojanpohjaa oikeaan syvyyteen. Kivikkoisessa maassa ajokepillä tosin oli taipumusta lyhentyä, varsinkin imuojien hännillä.

ajokeppi, vatupassi ja paalu. Ajokepillä ei suinkaan ajettu pois porotokkaa sihtilinjalta tai yritetty sivaltaa käskyjä suoltavaa koneenkuljettajaa polveen (mieli olisi välillä tehnyt). Ajokeppi oli mitta, millä sihdit asennettiin oikeaan korkeuteen. Jos esimerkiksi ajokeppi oli 170 senttimetriä, tarkoitti se, että ohjan pohja tulisi kaivaa salaojateknikon asentaman paalun päästä tasan 170 senttimetrin syvyyteen. Syvissä kokooajojissa ym. ajokeppi saattoi olla parikin metriä. Mitä pidempi ajokeppi, sitä vaivaloisempaa oli työn eteneminen. Kivisissä ja kovissa maissa ajokepillä oli taipumus lyhentyä kummallisesti. Pituudella oli siis jo tuolloin merkitystä sihtipojankin työkuvassa. Sihtipojan tärkein luku ei tuolloin ollut todistuksen keskiarvo tai tyttöystävän puhelinnumero vaan ajokeppi. Luku oli aina merkitty salaojakarttaan salaojateknikon toimesta ja kartta seurasi sihtipoikaa aina. Oikea ajokeppi piti tietää vaikka neljältä aamuyöllä herätettäessä. Sihti asennettiin oikeaan korkeuteen vatupassin ja pellolle pystyyn lyötyjen paalujen avulla. Työn edetessä sihtejä siirrettiin siten, että aina valmiina oli esimerkiksi parin kolmen imuojan sihdit. Ja mikäli ei ollut, syyllistä ei tarvinnut hakea kovinkaan kauaa. Sihtipojalle tässä kohtaa suunnatut sanakäänteet eivät sovellu painettavaksi.

Sihtipoika siis oli salaojaporukalle varsin tärkeä, vaikkakin jälkeenpäin ajatellen aika aliarvostettu henkilö. Sihtipoikaa tarvittiin aina siihen asti kun lasertekniikka tuli salaojakoneisiin, joskus 80-luvulla. Tällöin sihtipoikaa ei enää tarvittu ja samalla hävisi yksi ammattikunta maailmankartalta. Kolmijalka laserlähettiminen syrjäytti siis sihtipojat ja ojen kaadot syötettiin suoraan laseriin salaojakoneen ohjaamossa. Omassa sielussani on kuitenkin aina paikka sihtipojalle. Kerran sihtipoika on aina sihtipoika, vaikka liitosmontussa uittaisi. □

